

Kyberšikana učitelů: problém, který školy neřeší

Téměř každý pátý učitel se za svou praxi potkal s nějakou formou on-line agrese. Ukazují to alespoň průzkumy mezi učiteli. Častěji jí čelí vyučující na školách, kde svěřenci nemají velké ambice, učitelé na začátku kariéry a ti, kdo mají problém udržet emoce na uzdě. Nekonečné prozvánění uprostřed noci, dehonestující fotky nebo šikovně sestříhaná videa dokážou pedagogům pěkně znepříjemnit život. „Vážné případy kyberšikany zdaleka tak časté nejsou,“ klidní obavy Kamil Kopecný, přední odborník na problematiku.

Ve facebookové skupině Učitelé+ vznášá začínající angličtinářka dotaz, zda není nezákonné natáčet si její výuku a video pak předložit řediteli školy jako důkaz toho, že hodiny jsou strašné. Pod příspěvkem se objeví více než 370 komentářů. Některé radí hodit to za hlavu, jiné vyžadují jednoznačnou podporu vedení školy, některé se rozohňují nad tím, čeho všeho jsou rodiče žáků schopní. Jedinou zcela objektivní informací, kterou lze z reakcí vyčíst, je skutečnost, že málokdo z učitelů ví, co říká zákon. Jedni přísahají, že to trestné je, druzí se dušují, že nahrát si výuku může kdokoliv. „Podle mého názoru může kdokoliv pořizovat záznam vyučování pro své potřeby (např. opakování učiva), ale nesmí je zveřejňovat,“ odpovídá na dotaz redakce školský ombudsman Ladislav Hrzal. Trochu neurčitě tvrzení znamená vlastně to, že pokud autor nahrává

zdroj: Freepik.com

ku nezneužije k cílenému ublížení učitelů, nelze se paragrafy příliš ohánět.

„Poradna projektu E-Bezpečí Univerzity Palackého v Olomouci (www.napisnam.cz) řeší případy kybernetických útoků zaměřených na učitele neustále. V letošním roce jsme v průběhu března až června zachytili celkem 31 různých typů útoků na pedagogy. Do současnosti jich evidujeme přibližně 50,“ předkládá konkrétní čísla Kamil Kopecný, vedoucí národního projektu E-Bezpečí, který se zaměřuje na prevenci rizikového chování na internetu a zároveň jeden z autorů Národního výzkumu kyberšikany učitelů z roku 2016. V něm v souladu s podobnými zahraničními studii uvedla pětina učitelů, že

se s kyberšikanou potkala. „Je třeba uvědomit si, že nejde vždy o kyberšikanu – ta musí být intenzivní, opakovaná, musí mít na učitele skutečný dopad, zpravidla je také motivována snahou agresora učitele skutečně ublížit,“ upřesňuje pojem Kamil Kopecný. Nepříjemnosti, které musí řešit většina z vyučujících, jsou ve většině případů spíš hloupé vtípy, pokusy otestovat hranice, zabít nudu nebo jen testování nových technologií. Memy, upravené fotky, videospolečky, ale i vyhození učitele z vlastní výuky jsou často jen výsledkem zvědavosti a zneužití špatně nastavených on-line práv jednotlivých účastníků v distanční výuce než cíleným útokem na konkrétní učitele. Než tedy pedagog označí incident za kyberšikanu a začne vyžadovat řešení, měl by si

udělat jasno v tom, co mu jednání žáka nebo rodiče skutečně způsobilo a čím bylo motivováno.

Hranice mezi šikanou a hodnocením

Když se vrátíme k dotazu začínající jazykárky, zda si jí rodič smí nebo nesmí nahrát a zda to smí nebo nesmí ukázat řediteli školy, ze všeho, co dosud zaznělo, vyplývá, že jakkoliv nepříjemné je jednání nespokojené matky, zákon neporušila a o kyberšikanu se nejedná. Měla by se tedy situaci podřídit a neřešit ji? Školský ombudsman i specialista na kyberšikanu se jednoznačně shodují, že i tato situace vyžaduje reakci. „Já se přikláním k tomu, aby se takové věci řešily, aby se o nich v učitelském sboru mluvilo a také aby

žáci věděli, co je a co není přípustné. Je to vlastně součást prevence,“ vysvětluje svůj postoj ombudsman Ladislav Hrzal. Učitel si tak může i sám kontrolovat, že komunikace mezi ním a žáky funguje a že mají možnost upozornit na nedostatky nebo navrhnout zlepšení. „Základem úspěchu je především posilování a budování kvalitních vztahů mezi pedagogy a žáky (ale také žáky samotnými). Pokud bude ve třídě zdravé klima, žáci ani jejich rodiče nebudou mít potřebu na učitele útočit – ani v off-line, ani v on-line světě,“ doporučuje Kamil Kopecný.

Podobné rady dávají novopečené angličtinářce pod příspěvkem i zkušenější kolegyně. Že vždycky bude někdo nespokojený, je jasné. Je dobré zeptat se na důvody, zvážit, jestli nejsou oprávněné, preventivně se sama průběžně ptát, jak jsou žáci spokojeni, nechat se hodnotit a umět kritiku přijmout. V neposlední řadě také počítat s tím, že nepříjemnosti se na začátku kariéry nevyhnou nikomu. Že by dnes děti byly zlé a terorizovaly učitele prostě jen proto, že mohou, většina diskutujících odmítá. „Jako tělocvikař rozdávám dětem svoje telefonní číslo běžně na lyžařských výcvicích. Dlouho bylo vyryté společně s číslem jedné krásné kolegyně na lavici jedné učebny. Ani já ani ona jsme nikdy žádné problémy řešit nemuseli,“ píše jeden z učitelů. Ovšem že je to leckdy složitější s rodiči, zaznívá také z pěkné řádky komentářů. „Odkývat, zopakovat, aby věděli, že je posloucháte, nehádat se, pokud to má smysl, tak si jejich výtku vzít k srdci, jinak na to kašlete,“ radí o kus níže jiná učitelska s dlouholetou praxí.

Pokračování na další straně.

Neklasifikovat uplynulé distanční pololetí?

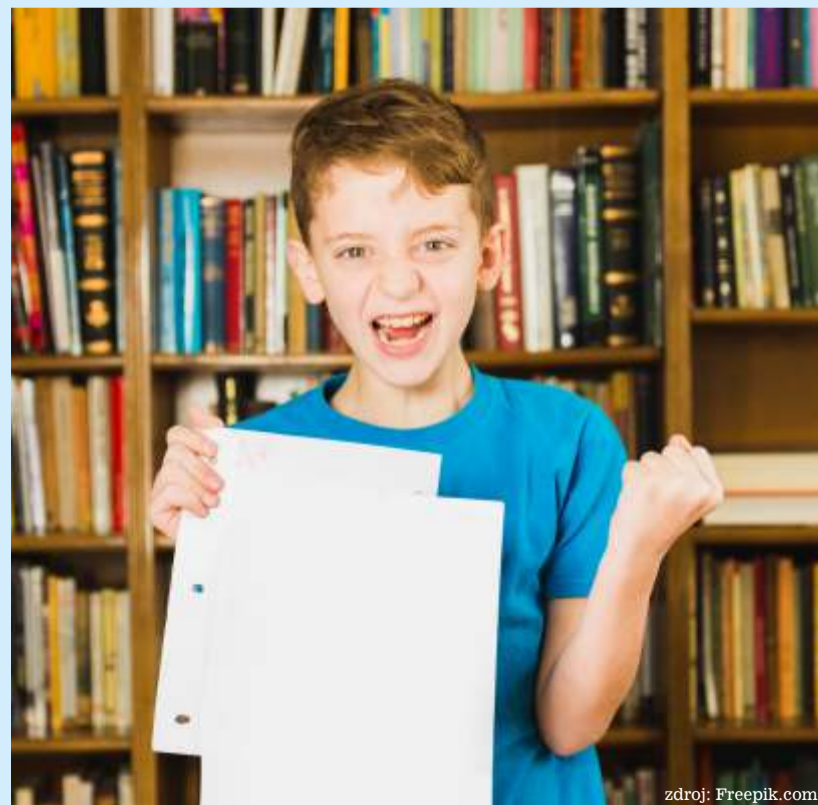
Pandemií koronaviru vynucené změny ve vzdělávání by podle mnohých pedagogů měly znovuotevřít diskusi o tom, jak žáky a studenty hodnotíme. Podle nich distanční vzdělávání jasně ukázalo limity známkování a je na čase nahradit ho jinými způsoby hodnocení.

I v metodickém doporučení MŠMT se píše, že hodnocení nemá být využíváno jako mocenský prostředek k vyvíjení nátlaku na žáky. A pokud to situace umožňuje, upravit školní řád v oblasti hodnocení tak, aby lépe vyhovoval distančnímu vzdělávání. Úplně od hodnocení studijních výkonů dosažených z domova za obrazovkou počítače opustit?

„Při výuce distančním způsobem je poskytování kvalitní zpětné vazby nepostradatelné, neboť podporuje motivaci a ukazuje cestu k dosahování pokroku,“ píše se v materiálu.

A co si myslíte vy?

Mělo by se kvůli zavření škol opustit od hodnocení za první pololetí?

zdroj: Freepik.com

PRO

PhDr. Pavel Vyhňák
ředitel ZŠ Šlapanice

Jsem pro to, aby se nejen kvůli zavření školy postupně opustil model kvantitativního, sumativního hodnocení. Tato relikvie z 18. století stále vzbuzuje ve společnosti dojem, že vypovídá o tom, „jak“ dítě umí vyjmenovaná slova. Pomínu-li samotnou (ne) vypovídající hodnotu těchto známek, je důležité, co je touto formou hodnocení učíme. Učíme je „učit se“ pro rychlou odměnu. Tzv. vnější motivaci vedeme děti k tomu, že se „učí pro známku“. A to je velká chyba. Zároveň známku (a to i špatnou) určitým způsobem uklidňujeme rodiče. Na otázku „co bylo ve škole“ uklidní odpověď „nic“ nebo „trojka“ z češtiny“. Proto bych využil současné situace k nastartování společnosti a rodičů k diskusi nad hodnocením ve školách. Aby nakonec i babičky bez rozpaků rozdávaly odměny za vysvědčení po přečtení krátkého textu o práci vnoučka za pololetí v češtině. Tomu by právě ono opuštění pomohlo.

PROTI

Ing. Bc. Václav Nádvořík, Ph.D.
zást. ředitele, ZŠ Londýská, Praha

Určitá zpětná vazba žákovi, jak v tomto pololetí pracoval, nutná určitě je. Zpětnou vazbu potřebuje každý. Je však otázkou, na základě jakých podkladů vlastně budou učitelé hodnotit. Asi největší kantorskou chybou by bylo nyní po návratu do škol zahrát žáky písemkami a testy, jen aby učitel měl dost známek. Jelikož je hodnocení vždy za celé pololetí, je nutné i výstupy z distanční výuky brát v potaz, bez ohledu na to, že nevíme, jestli jsou či nejsou psány. (To však mnohdy nevíme ani ve škole). Dovolím si zde citovat Vyhlášku 48/2005 Sb.: „Hodnocení výsledků vzdělávání žáků vychází z posouzení míry dosažení výstupů pro jednotlivé předměty školního vzdělávacího programu. Hodnocení je pedagogicky zdůvodněné, odborně správné a důležitelné a respektuje individuální vzdělávací potřeby žáků ...“ Jestli tedy jsme schopni tuto vyhlášku dodržet, pak hodnoťme. Nezapomeňme hlavně na ten respekt k individuálním vzdělávacím potřebám žáků.

Kamil Kopecný zdůrazňuje, že je potřeba řešit každý případ individuálně. „Zde nevíme, proč si učitelku matka žáka nahrála, zda nechtěla např. dokumentovat jednání učitele s podezřením, že dochází k trestné činnosti, zda nešlo o veřejný zájem apod. Obecně tyto situace řeší rozklady Úřadu na ochranu osobních údajů. U konkrétních případů však skutečně potřebujeme vědět, proč k danému jednání došlo – v některých situacích je nahrávání odůvodněné, jindy ne.“

Když děti jen elektronicky zlobí

Zatímco rodiče nahrávky často používají jako důkaz, který předkládají řediteli školy nebo ho zveřejní třeba na Facebooku jako obranu svého potomka, jednání dětí má už k šikaně blíž mnohem častěji. Hloupé vtipy, fotomontáže, sestřihaná nebo předabovaná videa mohou skutečně zraňovat, ponižovat nebo stresovat, stejně jako prozvánění uprostřed noci. „V těchto případech nejsou útoky motivovány snahou učitele ublížit, ale spíše pobavit se, rozbít monotónnost hodiny, otestovat si hranice. Bohuslav Hora z Učitelské platformy pro ně razí označení ‚elektronické zlobení‘,“ vysvětluje Kamil Kopecný, že skutečné šikany je mnohem méně – podle analýzy dat Národního výzkumu kyberšikany učitelů řeší závažně

případy jen něco mezi třemi až pěti procenty pedagogů.

Co už tedy šikanou je? Podle výše zmíněného výzkumu čelí učitelé nejčastěji verbálním útokům prostřednictvím mobilního telefonu nebo internetu. Velmi časté je obtěžování ve formě neustálého prozvánění nebo zahlcování zprávami. Důvodem řešit chování žáků bývá ale až vyhrožování nebo zastrašování, šíření ztrapňujících, ponižujících nebo zesměšňujících fotografie a průnik do elektronických účtů, ať už u e-mailu nebo na sociálních sítích.

Velkým problémem ale je, že vedení školy nemusí šikanu v žádné formě chtít řešit. Podle údajů MŠMT vedení školy nejčastěji argumentuje tím, že k šikaně dochází mimo budovu školy a není to tedy záležitost školy. Ředitelé se často obávají negativní publicity a zhoršení pověsti školy. Někdy také situaci neřeší, protože nemají funkční nástroje, nedokážou agresora identifikovat nebo jeho rodiče nespolupracují při řešení. Často se v učitelském sboru o situaci ví, ale nikdo ji neřeší s tím, že časem vše přestane. „Sama jsem kyberšikaně nikdy nečelila, ale jedna z mých kolegyně je jejím terčem neustále. Je velice pracovitá a oddaná své práci, ale její hodiny jsou trochu monotónní a nudné a žáci si ji často berou na paškál,“ popisuje situaci na své škole jedna ze členek skupiny Učitelé+ v diskusi o kyber-

šikaně. „Je to smečka a hledá slabé kusy,“ shrnuje o kousek níže chování žáků a ptá se, jak před dětmi chránit učitele, kteří nedostali do vínku vše tak, jak by bylo potřeba. Je správné, aby si žáci střídali učitelů kvůli oblečení, pisklavému hlasu nebo třeba tělesnému postižení? „Přestože může být nezvyklý styl oblékání, nebo třeba i zápach, vada řeči či cokoli jiného spouštěčem šikany, osobnostní vlastnosti pedagoga převažují a jsou u vážných forem šikany dominující,“ vysvětluje Kamil Kopecný. Z jeho zkušeností vyplývá, že agresory nejčastěji pohání touha pomstít se za nějakou nespravedlnost, zesměšnění nebo ponižování. Zaútočit tak mohou i otloukánci nebo outsidersi, kteří by si v reálném světě reagovat netroufli. „Učitelé by si měli dávat pozor na nálepkování dětí (jedničkář, pětkář, půlku třídy oslovujeme křestními jmény, půlku příjmením), na přehnané emoce (řvaní na žáky, nadávání), na predikování neúspěchu dětí (z tebe nikdy nic nebude) apod. Základem je posilovat dobré stránky dítěte, chválit, motivovat, povzbuzovat, ale současně být důslednými. Dítě, které bude vnímat učitele jako partnera, který mu pomáhá, na něj nebude chtít útočit,“ doporučuje odborník na kyberšikanu. Jedním dechem ale dodává, že ani tak se šikana dobrým učitelům nevyhýbá. s

Autor: Dominika Rýparová

Jak zareagovat?

Případy kyberšikany řeší i předpisy MŠMT, ovšem pokud šikana probíhá mezi žáky. Vyvodit se z nich dá i několik jednoduchých pravidel pro učitele:

- 1. Zachovejte klid, nereagujte unáhleně.**
- 2. Uschovejte si co nejvíce důkazů, ale ukončete komunikaci s pachatelem, zablokujte zneužitý účet, pokuste se zastavit šíření nevhodného obsahu.**
- 3. Pokud je to možné, identifikujte pachatele a informujte vedení školy.**
- 4. Trvejte na konečném vyjádření.**
- 5. V případě, že vás vedení nepodporí, eskalujte problém dál – viz infobox Co říká právo**

Co říká právo

Jaké jsou možnosti řešení kyberšikany popisuje Kamil Kopecný vedoucí národního projektu E-Bezpečí:

Škola má povinnost chránit zdraví žáků i pedagogů, takže i v intencích školského zákona je zajistit pro učitele bezpečné prostředí. V případě, že se pak něco učitelé ve škole stane, je v mezích školského zákona možné využít různých druhů trestů či snížených známek z chování. Zde však zákonné hranice z pohledu školského zákona končí.

Další možností je občanskoprávní žaloba na ochranu osobnostních práv, zde může učitel např. žalovat žáka/rodiče, že mu způsobil újmu. Tuto újmu musí ale umět učitel vyjádřit - např. stres, deprese, bolesti hlavy apod. a Ideálně podložit lékařskou zprávou. Pak může učitel žádat po rodičích žáka, který útok spáchal, finanční kompenzaci nebo třeba omluvu.

Další možností je trestněprávní žaloba, tj. pokud jednání žáka splňuje skutkovou podstatu trestných činů (např. pomluva, nebezpečné vyhrožování, nebezpečné pronásledování, vydírání apod.), může učitel také jednat v součinnosti s policií. Zde je opět nutné dodat důkazní materiály, které popisují, co se stalo a jaký to mělo na oběť – pedagoga dopad. Ve hře mohou být i podmíněné tresty, ale většinou jde o přestupky. I zde je nutné vyjádřit újmu, která učitelé vznikla.

ZPRÁVY ZE ZAHRAŇIČÍ

zdroj: Freepik.com

Anglie: Doučování zdarma pro žáky z chudých rodin

Největší dopad mělo uzavření škol na žáky ze socioekonomicky slabých rodin. Anglická vláda proto schválila Národní doučovací program, který jim má pomoci dohnat učivo a vyrovnat rozdíly.

Doučovací kurzy nepovedou kmenoví učitelé, školy si je budou muset nasmlouvat přes vybrané organizace sdružující na 15 tisíc PhD studentů, učitelů a dobrovolníků. Proč? Je to levnější. "Program nevyžaduje pedagogickou kvalifikaci a kvalifikovaní učitelé, kteří se do něj přihlásí, dostanou zaplacenou výrazně méně, než by měli," kritizuje předák učitelských odborů Andrew Morris. Sami učitelé zase poukazují na to, že se člené doučování dostane jen zlomek potřebných žáků - 250 tisícům z 1,4 milionu dětí, které mají nárok na školní obědy zdarma. Navíc 700 tisíc anglických žáků nemá přístup k internetu a/nebo vhodné zařízení pro online výuku.

MŮJ UČITELSKÝ FUCK-UP

Starší učitelé (frontálka-lajna's people) zpravidla odkazují na to, jak dlouhou pedagogickou praxi mají. A že když jsem mladý, tak logicky musím být nezkušený, naivní a rekneme to na rovinu – blbý. Přesto se mi zatím nevyplatilo dávat na jejich rady a jednou se mi to vysloveně vymstilo. Několik žáků maturitního ročníku ve škole příliš často chybělo. Sice mi odevzdávali omluvenky absence v souladu se školním řádem, přesto jsem byl staršími kolegy nařčen z toho, že to neřeším a na poradě mě lyncovali slovy, že si mě studenti omotali kolem prstu a mají mě na háku. Tak jsem podle jejich vzoru změnil podmínky odevzdávání omluvenek, dokonce jsem se kvůli tomu lživě opřel o školní řád (ještě, že jej žádný žák nečte). Nedopadlo to dobře. Žáci byli rozzuření, ale protože jsme měli, troufám si říct, dobré vztahy, nakonec to přijali. To ale rozhodně neplatilo o rodičích, ani o lékařích, kteří dali svůj nesouhlas výrazně najevo. Tak jsme se vrátili k původnímu postupu, který byl nejen správný, ale kromě mých starších kolegů i všem vyhovoval: mě, žákům, rodičům i lékařům.

Jiří Jína,
Gymnázium, SOŠ a SZŠ Jilemnice

JAK TO DĚLÁM JÁ

Oblíbené pomůcky a aplikace Ondřeje Zabloudila Pechníka

Učí češtinu na ZŠ Pozořice a vyučuje českou literaturu 1. poloviny 20. století a multikulturalismus v české literatuře na PedF MU v Brně. Vedle toho dělá technického redaktora ve vědeckém časopise Pedagogická orientace a je členem spolku Otevřeno, který podporuje vzdělávání pedagogů.

Webovky Příběhy na 50 slov jsou skvělým zdrojem inspirace i materiálu pro výuku. Slabší příběhy můžete žákům nabídnout k opravení nebo vylepšení, ty povedené zase jako motivaci k překonání a hned máte skvělé slohové cvičení na vytváření pointy nebo dialogu. Příběhy lze propojit se sociálními sítěmi, status o 50 slovech si zvládne přečíst každý. Na sociální síti pro čtenáře

Databazeknih.cz si zase žáci mohou vytvořit profil, zaznamenávat, co přečetli, hodnotit knihy hvězdičkami a komentovat je (psát minirecenze). Je to dobrá alternativa ke klasickému čtenářskému deníku a učitel tak vidí, co žáci čtou a co si o knihách myslí, na což se dá ve výuce dobře navázat. Množství vzdělávacích podcastů i četby na pokračování nabízí Český rozhlas, například v novém pořadu V izo-laci

současní čeští spisovatelé mluví o svých zkušenostech s karanténou. Blog Tajný učitel nabízí články o moderních a aktivizujících výukových metodách, které autor představuje, prakticky testuje a rozvádí. Je dějepisář a občankář, ale většina metod se dá na češtinu adaptovat. Další tipy hledejte na Otevřeno.org.

TIP NA POMŮCKU

Zklidňující proud

„Oblíbená pomůcka, která chytí pozornost a pomůže k soustředění. Často přemýšlím, zda je oblíbenější u dětí nebo u učitelů“. říká Jana Vyhliďalová, zakladatelka projektu Gramotní.

Roztěkavost, nesoustředěnost, potřeba zklidnit se a ukotvit své myšlenky. To občas potřebuje každý. Znáte „smyslová přelévátka?“ Jsou to rozmanité sady senzorických kapalinových válců. Fascinují vás v dobrem slova smyslu, protože jediné, kam upřete svůj zrak a myšlenky, budou různobarevné proudy kapaliny - oleje, které plynule stékají ke dnu. Některé opravdu pomalíčkou, po kapičkách, některé trochu rychleji, jiné po změnu ve spirálách.

Kvůli zklidňujícímu efektu jsou ideální pro děti se specifickými potřebami, jako je například ADHD či lehčí forma autismu. Inspirují zvědavost, rozvoj tvůrčího jazyka a porozumění jednoduchým vědeckým principům.

Smyslová přelévátka lze objednat na www.kidtownedu.cz

zdroj: Tereza Veselá photography

V dětech musíme vzbuzovat vzdělávací ambice, rodiče často žádné nemají

Základní škola Trmice se nachází v jedné ze sociálně vyloučených lokalit na Ústecku. Podle dat z roku 2018 zde panuje desetiprocentní nezaměstnanost a 44 procenta obyvatel nad 15 let je v exekuci. Třetinu žáků školy tvoří romské děti, každé sedmé má speciální vzdělávací potřeby. "Zažila jsem případy, kdy maminky raději neposlaly děti do školy, protože jim neměly co dát ke svačině a nechtěly je vystavit tomu, aby musely celý den sedět ve škole bez jídla," říká ředitelka tamní školy Marie Gottfriedová, kterou za její přístup k inkluzi v minulosti ocenilo mj. americké velvyslanectví cenou Alice Garrigue Masarykové.

Vaše škola se nachází ve vyloučené lokalitě. S jakými specifickými problémy se zdejší děti potýkají?

Velmi často to bývají problémy s bydlením, nezaměstnaností, zadlužením. Rodiny řeší existenční problémy, protože práci se rodičům nedaří sehnat dlouhodobě. Dostanou se do dluhové pastí, do jakési spirály a po ní sestupují velmi rychle dolů. Rodiče, kteří řeší všechny tyto problémy, se velmi často nemohou věnovat svému dítěti tak, jak by bylo potřebné, nemohou mu vytvářet podnětné prostředí, dostatečné ho podporovat v jeho vzdělávání. Děti z těchto rodin jsou od začátku hendikepované okolnostmi, které ostatní děti vůbec neřeší, protože nemusí. Ve zkratce, je to velmi složitý životní kontext – bydlení, zaměstnání, zadluženost.

Jak konkrétně se existenční těžkosti rodiny odrážejí na dítěti ve škole?

Hendikepem hned na startu může být zdánlivá banalita – školní aktovka a její vybavení, penál, cvičení úbor, svačina. Zažila jsem případy, kdy maminky raději neposlaly děti do školy, protože jim neměly co dát ke svačině a nechtěly je vystavit tomu, že budou celý den ve škole bez jídla, raději je tedy nechaly doma. Jsou to často velmi křiklavé případy životní nouze a bariéry, o kterých ostatní lidé vůbec nepřemýšlí. A někdy školy, ne záměrně, tu bariéru samy vytváří.

Jak?

Ještě před vstupem do školy posíláme rodičům prvníáček seznamy, co všechno mají dětem do první třídy pořídit. Ale rodič v tu chvíli třeba nemá tisíc, dva, tři, aby mohl všechny školou požadované pomůcky svým dětem opatřit. Lidé, kteří existenční problémy neřeší, si často vůbec neuvědomují, že i tyto zdánlivé banality mohou být hned od začátku pro dítě stigmatizující a mohou se stát důvodem, proč dítě do školy nechodí rádo. I malý prvníáček vnímá, že "opět nemá ty pastelky" a paní učitelka se na ně určitě zase bude ptát. A to nemluví o dalších problémech, které zpravidla následují – s dítětem si doma nikdo nechce, nepíše domácí úkoly, neprocvičuje... Tímto způsobem se mnohdy v našich školách od prvních dnů školní docházky usazují na straně dítěte strach, nedůvěra, pocit ohrožení, na straně učitelů frustrace a pocity marnosti – a to nejsou přátelé radostného a kreativního učení!

Jak to může řešit škola, která nemá peníze na to dětem pomůcky poskytnout?

Minimálně je třeba neřešit tyto problémy přes dítě přímo ve třídě, před zraky ostatních, ale pomůcky dítěti v tichosti půjčit a situaci posléze řešit přímo s rodičem někde v ústraní. To je velmi důležité. I malé děti totiž tyto situace vnímají a už po čtrnácti dnech docházky do školy může mít Pepík v očích svých spolužáků nálepek nepořádníka a potížiteli, přitom za to nemůže. Bývají to velmi citlivé věci a je potřeba s nimi i citlivě pracovat. A škola by měla pomoci alespoň tak, že tyto problémy nebude umocňovat a zviditelňovat, ale spíše se snažit je kompenzovat a fungovat tak, aby alespoň ve škole dítě tyto hendikepy necítilo.

Takže se snažit, aby škola fungovala jako bezpečný přístav, kde se dítě nemusí bát, ale naopak se cítí přijímané se všim všudy?

Přesně tak. Jde hodně o empatii a schopnost rozpoznat, co se za těmi problémy skutečně skrývá. Když vím, že rodiče nemají práci, žijí na ubytovně na kraji města, nemají na základní životní potřeby, tak to nebudu umocňovat tím, že jako učitelka budu trvat na tom, že do 15. září musí mít jejich Pepik bezpodmínečně všechny pomůcky. Velmi podstatná je také vzájemná důvěra. Ve školách si občas myslíme, že se rodič sám ozve, když nemůže něco dodržet, nebo naplnit nějaká očeká-

vání. Ale o takto citlivých věcech člověk skutečně nerad mluví, nejde s nimi dobrovolně na trh. Je třeba vybudovat si s rodiči vztah a vytvořit ovzduší důvěry, abychom s nimi mohli o jejich problémech mluvit. Když se to nepodaří, odnášejí to děti a to je to nejhorší, co se může stát.

zdroj: archiv Marie Gottfriedové

Jak s rodiči navazujete vztah? Předpokládám, že ve vašem terénu to může být těžší.

S rodiči se na začátku školního roku osobně setkáme v bezpečném prostředí, třeba u kávy nebo čaje, řekneme jim, jaká je naše vize při vzdělávání jejich dětí, zeptám se jich, co od školy očekávají oni, co jim dělá starosti, na co se naopak těší. Jde o to, aby se rodiče v kontaktu se školou necítili jako malí žáčci, ale jako partneři, na nichž velmi záleží. Škola vůči rodičům nesmí přestat vysílat signál: "Stojíme o vás, potřebujeme vás, chceme s vámi být v kontaktu, chceme s vámi spolupracovat."

Jsou rodiče s existenčními problémy ve styku se školou obezřetnější, opatrnější, protože jsou třeba v exekuci a mají špatnou zkušenost s úřady?

Ano, jsou opatrní, někdy mají obavy a strach.

Z čeho přesně?

Školu často vnímají jako instituci, která po nich bude chtít spoustu věcí, která bude mít spoustu očekávání a bude na ně klást nároky. A pro ně to zřejmě bude problém. Obávají se, že nebudou schopni požadavkům školy dostát a ta pak na ně za to uvalí nějaké sankce a restriktce. Mají obavu, že se škola stane dalším z chapadel chobotnice, která se na ně sápe. Škola mají tyto rodiče ve stejné kategorii jako úřady, které je kontrolují a kterým musejí dokládat různé skutečnosti a zodpovídat se z různých záležitostí. Obávají se, že se jim kontaktem se školou znásobí jejich starosti a svízele. Takové vnímání školy je třeba prolomit, ale nejde to snadno.

Takže spíše než aby školu vnímali jako místo, kde se jejich děti něco naučí, najdou si kamarády, se bojí, že je budete soudit za jejich životní podmínky?

Ano. Naše společnost se totiž na lidi, kteří jsou ohroženi různými existenčními nejistotami, často dívá jako na břídily, kteří si za to můžou sami svou lajdáckostí, leností, neschopností. Jsme přesvědčení o tom, že my ostatní na tyto "neschopné" doplácíme. Ale velmi často to tak není. Někdy stačí strašně málo, abychom se v takové situaci ocitli – nemoc, ztráta práce, rozvod nebo odchod partnera. To se může stát každému z nás, i mně. A existují i další skutečnosti, které mohou nepříznivou životní situaci ještě více zhoršit. Například skutečnost, že jste Rom. I to mnohdy bývá stigmatem a bariérou – například

při hledání práce. Tito lidé se v naší společnosti často cítí jako vyvrhelové, veš v kožichu, pijavice, která nás vysává. A na základě takové zkušenosti zcela logicky očekávají, že v podobném duchu se k nim bude chovat i škola – bude je soudit, bude analyzovat, proč zrovna tato matka nemá na to, aby se postarala

o své dítě. A bohužel se těchto neomaleností a krutostí ve školách dopouštíme, a tím jen potvrzujeme jejich obavy. Soudíme lidi, o kterých nic nevíme, na základě našich osobních kritérií nebo domněnek.

V minulém čísle Gramotných jsme měli rozhovor o online výuce v americkém státě Washington. Tamní školy posledních pár let razí přístup, že komunikují ideálně jen s dítětem. Kontakty s rodiči se snaží omezit, aby minimalizovaly vliv rodiny, která může být různá: někteří rodiče jsou závislí na drogách, jiní pobývají v USA ilegálně nebo se jedná o rodinu bez domova žijící v autě na parkovišti. To je úplný opačný přístup než ten váš. Co si o tom myslíte?

Je třeba se o kontakt a vztah s rodinou snažit. V opačném případě vytvořím pro dítě skleník, paralelní svět. Na straně jedné bude rodina a zázemí dítěte, na straně druhé škola. Naše kofeny a rodina představují velkou sílu a mají obrovský vliv na naše myšlení. Proto tam, kde je to jen trochu možné, je třeba o vztah s rodiči usilovat. Je to obrovská přidaná hodnota. Ale ano, jsou rodiny, kde se to za celých devět let nepodaří a tam nezbyvá, než se k tomu postavit stejně jako ve Washingtonu.

Také tam velmi jednoduše podchytili, aby případná absence IT dovedností rodičů nelimitovala jejich děti - IT dovedností je učí od mateřských škol, takže teď během distanční výuky si s tím poradily děti samy. Jak jste to řešili vy?

Naše škola počítače rodinám, které je potřebovaly, půjčila. Problém byl ale s připojením k internetu. A co se týče IT dovedností, souhlasím s tím, že je třeba začít takto uvažovat. Dnešní děti dovednosti pracovat s IT technikou nasávají s mateřským mlékem a IT kompetence rozhodně budou potřebovat ke každodennímu životu. Proto je musíme rozvíjet – samozřejmě tak, aby nás neovládaly jako zlý pán, ale sloužily jako dobrý sluha. Přesně z těchto důvodů máme u nás ve škole od první třídy zaveden předmět Informační a komunikační technologie v dotaci jedné hodiny týdně.

Jak IT výuka v první třídě probíhá?

Zprvu jsme řešili, jak se budou prvníáci, kteří ještě neumějí číst, orientovat podle písmen na klávesnici – ale není to vůbec žádný problém. Naopak i klávesnice může být nástrojem, který dětem pomůže pismenka se naučit. Ale došli jsme k tomu, že vyučovat IT dovednosti

pouze v rámci jednoho specifického předmětu nestačí. Daleko efektivnější je zařadit denně do výuky jakéhokoliv předmětu dvě desetimínutovky práce s tabletem tak, aby děti poznaly a osahaly si různé druhy aplikací, různé styly práce s technologiemi. Je třeba ukazovat dětem, že technologie mohou být nástrojem našeho rozvoje a pomocníkem při hledání informací, a zároveň ukazovat na rizika, která jejich nadužívání skrývá. Myslím, že v přiměřené míře můžeme děti s technologiemi seznamovat už v mateřské škole.

Co bylo teď během distanční výuky pro vaše žáky a jejich rodiče nejproblematičtější?

Pro nás pro všechny bylo nejtěžší zvyknout si na nový styl výuky. Rozhodně jsme nechtěli jednoduše překlomit prezenční výuku do online prostoru, což by v praxi znamenalo, že děti budou trávit u počítače půl dne nebo i víc. To je něco šileného, pomýleného, velké nepochopení distančního vzdělávání. Pro rodiny byla problém chybějící technika, ale naše škola se na tyto problémy připravila, takže jsme potřebným rodičům mohli počítače a tablety zapůjčit. Horší to bylo s připojením, tam jsme jako škola pomoci příliš nemohli, rodiče to řešili po své linii nebo s pomocí neziskovek. Ne všude se to podařilo.

A tam, kde se to podařilo, nebyl problém s technikou a programy pracovat?

Někde byl. Vyřešili jsme to individuálními konzultacemi. Pan učitel byl ve škole k dispozici každý den a děti a rodiče za ním přicházeli a společně si prakticky vyzkoušeli a osahali jak v online učebně pracovat. Daleko větší komplikací byla distanční výuka pro některé děti se speciálními vzdělávacími potřebami – například s lehkým mentálním postižením nebo s některými poruchami učení. Je potřeba na tyto děti myslet a nastavit jim vhodný model distanční výuky. Tyto děti potřebují daleko více osobní kontakt s pedagogem, daleko víc jde o vzájemnou interakci a volbu takového výukového stylu, který odpovídá momentálním potřebám a stavu dítěte. Toho jsme se snažili dosáhnout prostřednictvím individuálních konzultací a videohovorů.

Na vaši školu máte řadu podpůrných pedagogických pracovníků. Nakolik by se váš dotkl chystané změny v inkluzi, kdyby prošly v té podobě, v jaké je MŠMT původně avizovalo?

Aktuální zprávy z MŠMT zní tak, že připomínky ke změně vyhlášky kterých je celá řada, budou zapracovány. Pokud by mělo dojít ke schválení původního návrhu v nezměněné podobě, vnímala bych to jako obrovský krok zpátky. Již dlouho víme a máme pro to množství dat, že systém vzdělávání postavený na otevřenosti, rovném přístupu a kvalitě je pro společnost dobrý, stírá rozdíly a vybavuje ji hodnotami a dovednostmi, které jsou základem lidské civilizace: spolupráce, komunikace, samostatná a kritická myšlení, schopnost navzájem si pomáhat a podporovat se. Návrat před rok 2016, kdy vešla v platnost tzv. inkluzivní novela školského zákona, bych považovala za hodně velké zlo.

Návrh ale nechce zrušit inkluzi jako takovou ale narovnat mechanismy, o kterých prý má MŠMT data, že jsou špatně nastavené.

Když si však všechny navrhované změny promítnete do činnosti konkrétní školy, zjistíte, že v praxi by to skutečně konec inkluze znamenalo. Treba okleštění asistentů pedagoga pro děti s tělesným postižením, chronickým onemocněním, závažnými vadami řeči a závažnými poruchami učení. Týká se to ale i žáků se sociálním znevýhodněním a žáků cizinců. Další omezení by se týkala péče o děti s mentálním postižením, poruchami chování a autismem. V praxi by to znamenalo návrat těchto dětí do speciálních škol.

Ministerstvo tvrdí, že při mapování efektivity inkluze a vynakládání finančních prostředků na její zajištění se ukázalo, že v některých případech jsou asistenti u dětí, které by je mít nemusely.

Pak se ale nebavme o omezující vyhlášce, ale o sjednocení metodiky a jasných pravidel pro školská poradenská zařízení, která o přidělení asistenta pedagoga žákovi rozhodují. Všude tam, kde dítě může být samostatně, je třeba ho k samostatnosti vést a nestát mu v cestě tím, že ho nerozvíjíme, umetáme mu cestičku a pomáháme mu tam, kde naši pomoc nepotřebuje. Ale nikdy nesmíme ztratit ze zřetele

hlavní cíl – každému (opravdu KAŽDĚMU) dítěti vytvářet ve škole takové podmínky, ve kterých může rozvinout svůj potenciál na maximum. A to samozřejmě něco stojí, je to však smysluplný vklad, který se naší společností v dobrém stoná-sobně vrátí!

Je pro vás těžší zajistit podpůrné pedagogické profese z finančního, nebo personálního hlediska?

Nám se shánění peněz docela daří. Znamená to ale samozřejmě spoustu práce navíc, zapojení do různých projektů s MŠMT, ústeckou univerzitou a jinými institucemi. Takový způsob financování je vlastně důkazem o tom, že jsou tyto nesmírně potřebné pedagogické profese v našich školách stále považovány za třešničku na dortu, za něco navíc, a to je špatně. Momentálně však víc bojujeme s tím, že nejsou lidé s potřebnou kvalifikací. Je zoufalý nedostatek školních psychologů. V naší škole jsme v situaci, kdy máme peníze a mohli bychom školního psychologa i velmi slušně zaplatit, ale nemůžeme na tyto pozici nikoho sehnat.

Máte i kariérového poradce. Jak jeho práce s žáky, popř. i rodiči probíhá?

Snažíme se, aby nedocházelo k tomu, že má žák 9. třídy vyplnit přihlášku na střední školu a zoufale neví, kam by chtěl jít. Práce kariérového poradce začíná pozvolna už od 6. ročníku, kdy tento učitel mluví s dětmi o jejich snech, právních, představách, zjišťuje, jestli vůbec nějakou představu o svém budoucím profesním směřování mají, zda dokážou říct, co je baví. Organizuje exkurze do různých provozů, firem, na různá pracoviště. Také zve rodiče na besedy s žáky, kde mluví o své profesi.

Je úkolem kariérového poradce také vzbuzovat v dětech ambice, včetně těch studijních? Ty prý rodiny v sociálně vyloučených oblastech často nemívají, protože kolem sebe nevidí příklady lidí, kteří by vystudovali.

O to se v naší škole snažíme všichni. Vzdělávací ambice některých rodičů jsou totiž skutečně velmi nízké nebo dokonce žádné. Často se pak může stát, že dítě nechce v tomto ohledu vybočovat z řady, považuje za normální to, jak žijí jeho rodiče a automaticky, téměř mimochodem tuto cestu nastupuje také. Jinou alternativu vlastně nevidí. Řešíme tu i případy, kdy maminka usiluje o to dostat své dítě hned od první třídy na speciální školu, protože ona ji taky vychočila, bylo jí tam dobře, dostávala tam zdarma občedy a měli tam mezi sebou hezké vztahy. Taková maminka chce vlastně v dobré víře hned na začátku vzdělávání své dítě odstříhnout od mnoha životních příležitostí. V takových případech musí škola o to naléhavěji usilovat o motivaci dětí pro vzdělávání. s

Autor: Iva Vokurková

zdroj: archiv Marie Gottfriedové

Marie Gottfriedová (1975)

Pochází z Ústí nad Labem, kde vystudovala Pedagogickou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. Roku 1999 nastoupila na ZŠ Trmice, o šest let později se stala ředitelkou. V roce 2015 jí Velvyslanectví USA udělilo cenu Alice Garrigue Masarykové za práci v oblasti lidských práv, konkrétně za úspěšnou realizaci inkluzivního vzdělávání, jeho podporu a šíření dobré praxe. Dále je držitelkou ocenění Roma Spirit za vzdělávání romských dětí. Je členkou zastupitelstva města Trmice, Spolku pro záchranu kostela v Trmících a spolku Pro kostely. Od roku 2012 spolupracuje v oblasti církevního školství s Biskupstvím litoměřickým.

TIP NA POMŮCKU

Kilo písku nebo kilo peří?

Co je těžší? © Máte také oblíbený chyták pro své žáky? Pokud učíte fyziku nebo chemii, bude se vám hodit váha na pokusy. Představujeme vám odolnou plastovou váhu o objemu 1 l (k dispozici i 1/2 l). Je to ideální školní pomůcka pro pokusy s vyvažováním, a to předmětů, sypkých materiálů či kapalin. Pro snadnou manipulaci oceníte odnímatelné a odstupňované kbelíky. Váha je navíc vybavena kluzným kompenzátorem pro kalibraci.

Váha na pokusy potěší i menší a prvostupňové děti, které se právě naučili porovnávat a mohou tak prohloubit svoje nové poznatky v praxi ©. Fantazii se meze nekladou, a proto škála pokusů je široká.

Váhu na pokusy seženete na www.kidtownedu.cz

zdroj: Tereza Veselá photography

„Krása vah spočívá v tom, že k vyvažování můžete použít jakýkoliv volně dostupný materiál, podpořit objevování a zapojit tak i mladší žáky. Osvědčilo se nám převažování čočky nebo rýže 😊“

říká Jana Vyhliďalová, zakladatelka projektu Gramotní.

Zaregistrujte se na kidtownedu.cz a získávejte novinky z oblasti vzdělávacích pomůcek.

H-učebnice

Váš dodavatel pomůcek pro výuku Hejného metody

www.h-ucebnice.cz